

цивілізованого підприємництва та добросовісної конкуренції; виховання в громадян, підприємців відповідальності перед державою та громадянами; забезпечення прозорості процесів приватизації і транспарентності використання виручених від продажу державного майна коштів; створення умов для виведення основної маси активів, задіяних у тіньовій економіці, у легальне користування; забезпечення контролю у сфері відомчої кадрової політики органів державної влади.

Список використаних джерел

1. Варналій З. С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення : монографія / З. С. Варналій, Д. Д. Буркальцева, С. О. Саєнко. – Київ : Знання України, 2011. – 299 с.

2. Варналій З. С. Конкуренція і підприємництво : монографія. – Київ : Знання України, 2015. – 463 с.

3. Мандибура В. О. Корупція: інституційна сутність та механізми подолання / В. О. Мандибура : монографія. – Київ : Парлам. вид-во, 2017. – 488 с.

Гвоздецький Віктор Демидович,
академік Української академії наук
з державного управління, доктор
юридичних наук, професор

ОЦІНЮВАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ: РЕЗУЛЬТАТИ ТА НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

За даними Міжнародної громадської організації *Transparency International*, за індексом сприйняття корупції населенням Україна посідала: 2005 року 107-ме місце з-поміж 158 країн світу, 2011-го – 152-ге місце з-поміж 183, 2012-го та 2013-го років – 144-те місце з-поміж 177, 2015-го – 142-ге місце, а 201-го – 131-ше місце з-поміж 176 країн.

Така оцінка Міжнародної громадської організації спричинена незадовільним виконанням Україною міжнародних зобов'язань. В Антикорупційній стратегії України на 2014–2017 роки, затвердженій Законом України від 14 жовтня 2014 року, з 25 рекомендацій Групи держав проти корупції (GRECO) за 6 років виконано лише 13.

У контексті подій 2014–2017 років, коли Україна переживає вкрай складні часи, питання корупції актуалізується в напрямі забезпечення національної безпеки.

Єврокомісар з питань європейської політики сусідства та перемовин із розширення Й. Ган у своєму інтерв'ю заявив: «У міжнародній спільноті вичерпується терпіння у зв'язку з браком практичних результатів протидії корупції в Україні».

Корупція в нашій державі має ознаки загальнонаціонального лиха, попри прийняті законодавчі акти, прагнення окремих політиків, органів влади й органів місцевого самоврядування, програми та плани з протидії корупції, вона активно прогресує. Державний апарат в таких умовах втрачає надійність і керованість, виникає безпосередня загроза національній безпеці України. На наш погляд, заходи, які спрямовані на запобігання і протидію корупції, мають бути адекватними темпам зростання рівня корупції.

Одним з основних недоліків, який стоїть на заваді формуванню дієвої системи протидії корупції, є відсутність системи оцінювання рівня корупційних правопорушень.

Тому доцільно внести пропозицію щодо розроблення системи оцінювання рівня корупції в Україні та напрямів запобігання і протидії корупційним правопорушенням, які поряд із кримінально-правовими будуть сприяти протидії цьому явищу.

Відносини, які виникають у сфері запобігання та протидії корупції, регулює Конституція України, міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надала Верховна Рада України, антикорупційні закони України, а також прийняті на їх виконання інші нормативно-правові акти.

Вагомим правовим антикорупційним кроком в Україні, зокрема, є ухвалення загальнодержавної Антикорупційної стратегії, що охоплює закони України:

– «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» від 14 жовтня 2014 року № 1699-VII;

– «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII;

– «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII;

– «Про очищення влади» від 16 вересня 2014 року № 1682-VII.

Ці закони передбачають: антикорупційну експертизу виборчого законодавства, посилення прозорості фінансування партій, прийняття законів про запобігання конфлікту інтересів обраних чиновників, про посилення громадського контролю за прийняттям рішень у радах, подолання корупції в судах усіх рівнів, створення системи інструментів, які нададуть можливість ефективніше розслідувати корупційні правопорушення, тощо.

На нашу думку, ухвалення цих законів – шлях до реальної протидії корупції в нашій державі. Дотепер ще жоден із законів не спромігся подолати корумповану систему, яка будувалася в Україні десятиліттями.

Уперше в Україні затверджена Антикорупційна стратегія держави, законодавчо визначено спеціально вповноважений орган з питань антикорупційної політики – Національне Агентство з питань запобігання і протидії корупції.

Водночас ці заходи поки що не забезпечили очікуваних результатів. Визначаючи основні напрями запобігання та протидії корупції на сучасному етапі розвитку держави, слід урахувати, що корупція є наслідком, а не причиною негараздів у реформуванні економіки держави. Ми вважаємо, що пошук найбільш ефективних шляхів запобігання та протидії корупції необхідно здійснювати шляхом удосконалення законодавства держави та державного регулювання економічного життя суспільства, проте насамперед слід змінити стратегію оцінювання корупції в Україні.

Дослідники виокремили три рівні корупційних правопорушень: корупційні злочини, адміністративні корупційні правопорушення, порушення професійної етики або суспільної моралі, що не є корупцією з юридичної позиції.

До корупційних правопорушень, які вивчали дослідники, було віднесено такі:

– сплата особою, яка є здоровою, неправомірної вигоди за одержання листка непрацездатності. За результатами опитування, 63 % респондентів вважали, що це корупційний злочин, проте 30 % вважали, що це порушення професійної етики, а 7 % визначили це як нормальну поведінку у зв'язку з низьким рівнем оплати праці лікарів;

– студенти, які навчаються у вищих навчальних закладах, сплачують гроші за екзамени викладачам або дарують цінні подарунки за позитивні оцінки напередодні екзамену. Із цього приводу 55 % опитаних вважали, що викладач учиняв корупційне правопорушення, 27 % – що він порушував професійну етику або суспільну мораль, а 18 % стверджували, що у зв'язку з низькою оплатою праці науково-педагогічних працівників їхні дії є виправданими, вони діяли відповідно до встановлених у суспільстві традицій;

– прикладом отримання неправомірної вигоди у сфері підприємництва в опитуваннях була ситуація, коли підприємець, який отримав пільговий кредит, купував путівку для сина керівника банку, який надав йому кредит. 59 % опитаних вважали, що це корупційний злочин, але 31 % – не сприймали такі дії як корупцію, 4 % переконані, що керівник банку не може нести відповідальність узагалі, адже такий кредит може отримати будь-який підприємець, 4 % – що такі відносини характерні для ведення бізнесу, інші вважали, що син банкіра не має стосунку до корупції або це нормально для відносин у сфері підприємницької діяльності;

– опитуваним було поставлено питання, чи є правомірною оплата підприємцем відпочинку родині народного депутата за те, що він подав законопроект, який передбачав преференції для бізнесу підприємця. У цьому випадку понад 75 % респондентів визнали, що це було корупційним правопорушенням. Проте 12 % вважали, що це просто порушення депутатської етики, а 8 % – що це нормальний спосіб захисту власних інтересів. Водночас 4 % не вважали ці дії корупційними;

– паралельно зі злочинами у сфері державного управління дослідники вивчали і правопорушення, які нині визнано адміністративними. Наприклад, працівник ЖЕКу повинен надати громадянину довідку про його борг за комунальні послуги. Така довідка потрібна громадянину терміново, але працівник ставить умову, що вона буде видана через 15 діб. Для прискорення видачі довідки громадянин заносить до кабінету працівника символічний презент. Питання вирішують за годину. Результати опитування населення засвідчили, що тільки 35 % респондентів вважали це корупційним правопорушенням, 25% – нормальною поведінкою, адже працівник ЖЕКу отримує

невелику заробітну плату, 23 % вважали це порушенням професійної етики, а 17 % – порушенням суспільної моралі;

– у сфері порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності було сформульовано питання, чи є корупційним правопорушенням дії Міністра охорони здоров'я, який є співвласником великої мережі аптек. Встановлено, що 58 % респондентів вважали це корупційним правопорушенням, 12 % – нормальною поведінкою, 22 % – порушенням професійної етики, а 8 % – порушення суспільної моралі;

– стосовно порушень, визначених ст. 172⁵ «Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання дарунка (пожертви)» Кодексу України про адміністративні правопорушення, було поставлене запитання, чи є порушенням випадок, коли інспектор фіскальної служби отримав подарунок (портативний комп'ютер) від фірми, яку він перевіряє щоквартально. 69 % опитаних вважають це корупційним правопорушенням, 9 % – нормальною поведінкою, 16 % – порушенням професійної етики, а 5 % – порушенням суспільної моралі.

Таким чином, від 54 до 76 % населення сприймає кримінально карані корупційні правопорушення як злочини.

Щодо корупційних правопорушень, які тягнуть за собою адміністративне стягнення, зазначено, що досить низький відсоток населення сприймає такі дії посадовців як корупційні правопорушення (від 13 до 62 %). Високим є рівень толерантності до корупції на побутовому рівні, адже підкуп державного службовця чверть опитаних не вважає корупційним діянням.

Результати проведених досліджень свідчать, що близько третини населення України ще не сприймає корупцію як антисуспільну поведінку, що знищує державний механізм. Тому ми пропонуємо декілька шляхів усунення зазначених факторів.

Визначальними мають стати методи формування антикорупційної громадської думки, причому не лише засобами масової інформації, а посадовими особами, які мають певні можливості для участі в корупційних схемах.

Антикорупційна пропаганда має здійснюватися в усіх навчальних закладах, громадських організаціях й установах.

Важливим аспектом є діяльність правоохоронних органів, які слід очистити передусім, а також надати їм широкі

повноваження в напрямі проведення оперативно-розшукової діяльності та використання її результатів у слідчій і судовій практиці.

Антикорупційне законодавство України передбачає заходи, спрямовані на реформування судової влади в Україні, усунення ризиків корупції в судочинстві та діяльності органів кримінальної юстиції. Реформування правоохоронних органів, ліквідацію найбільш корумпованих підрозділів, створення місцевої поліції нині вже здійснюють.

Таким чином, в Україні після Революції гідності запрацював, хоча й повільно, цілісний правовий та інституційний механізм запобігання корупції. Прорахунки в його застосуванні ще будуть, однак саме з метою їх мінімізації та задля виконання завдання запобігання та протидії корупції як важливого напрямку зміцнення національної безпеки України й відбуваються такі наукові заходи, як ця Міжнародна науково-практична конференція.

Гребенюк Максим Васильович,
керівник Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України, кандидат юридичних наук, доцент, заслужений юрист України

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В КРАЇНАХ СХІДНОЇ ЄВРОПИ

У сучасних умовах важливим для нашої держави є вивчення й опанування кращих практик позитивного досвіду окремих країн ЄС з метою визначення дійсно корисних підходів, придатних для застосування в нашій державі в межах реалізації пріоритетних засад державної антикорупційної політики.

Республіка Польща. За Індексом сприйняття корупції Transparency International [1], у 2016 році Польща посіла 30 місце із 168 країн світу, що є достатньо високим показником – другим серед країн Східної Європи після Естонії. Центральне антикорупційне бюро Польщі, що є спеціальним органом із